

*Academy of Sciences
of Moldova*

*National Institute for
Economic Research*

*Ministry of Economy
of the Republic of Moldova*

ECONOMIC GROWTH IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

**International Scientific and Practical Conference
VIII-th edition**

VOLUME I

October 17-18

Chisinau, 2013

EVALUAREA COMPARATIVĂ A POTENȚIALULUI DE VIABILITATE ECONOMICĂ AL IMM-urilor DIN ROMÂNIA, REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

*Alexandru STRATAN, dr.hab., INCE
Ileana ANASTASE, Universitatea Tomis Constanța*

The fate of economic recovery and development, both in Romania, Republic of Moldova and in Europe never depended much like today, on the evolution of the SME sector. Because, in the current context, SMEs are the most dynamic factor in economic development and social inclusion through their potential for competitiveness and innovation and the ability to create and maintain jobs in society. One of the significant issues in evaluating the potential of economic viability is the correlation between turnover, number of employees and labor productivity. In this context, the paper examines the "health" of the economically active SMEs in Romania, the European Union and the Republic of Moldova upon comparative values for the main indicators characterizing economic potential.

Cuvinte cheie: potențial economic, potențial productiv, întreprinderi mici și mijlocii,

În sens general, „**potențialul economic**” poate fi definit ca fiind totalitatea resurselor naturale, umane, materiale, științifice, tehnologice și informaționale de care dispune o țară la un moment dat și care exprimă posibilitățile de dezvoltare a acesteia. Potențialul economic include mijloacele și factorii aflați pe teritoriul țării respective și care-i aparțin, precum și cei aflați pe teritoriul altor țări [1].

Împărtășim opinia autorilor care afirmă, că ”baza potențialului economic, temelia lui, o constituie potențialul de producție, ce unește posibilitățile tuturor ramurilor a sectorului producției materiale, capacitatea lor de a crea totalitatea bunurilor materiale” [2, p.57].

Astfel, în scopul evaluării dezvoltării **potențialului economic al întreprinderii** în condițiile postaderării, este necesar să fie enumerați factorii care determină **potențialul productiv al întreprinderii**, analizate opiniile specialiștilor din bibliografia economică cu privire la efectuarea investițiilor productive, formulate criteriile ce trebuie să fie “deduse”, interpretate economic. Procesele de luare a deciziilor trebuie să se bazeze pe informația inițială, pe un șir de criterii de care trebuie să se conducă managerul întreprinderii. Potențialul întreprinderii este în anumită dependență de antrepriză, formele de organizare a piețelor, calitatea și originalitatea produselor finale, calitatea piețelor de desfacere, nivelul prețurilor la produsele finale respective și materiile prime, cererea piețelor, relațiile economice, sociale și politice cu partenerii economici, nivelul de performanță al tehnologiilor productive utilizate la întreprindere, nivelul acestora la alte întreprinderi similare, evoluția tehnologiilor productive și a structurii produselor finale, disponibilul de date (indicatori) economice de pe piețele interne și externe, nivelul de creativitate a angajaților întreprinderii.

Implementarea în ultimele două decenii a relațiilor libere de piață bazate pe concurență a fost însoțită de o adaptare încetinită la mecanismele și dinamismul economiei de piață și motivarea slabă a dezvoltării subiecților sferei comerciale și cooperăției de consum [3, p.394].

În viziunea unor specialiști, ”studiile efectuate ne demonstrează că modalitatea de a îmbina elementele mecanismului economic în unitățile autonome prin pârghiile economice de conducere, cum ar fi mecanismul relațiilor contractuale, mecanismul financiar sau mecanismul prețurilor, nu au dat rezultate mulțumitoare în funcționarea unităților...” [4, p.10-11].

În alt context, unitatea internă a sistemului, atinsă pe calea balansării intereselor elementelor diverse ale lui, permite sporirea radicală a potențialului organizațional-economic al firmei, aflate în stare de criză, din contul efectului emergenței [5, p.55].

Unii cercetători, consideră că un factor important al creșterii eficienței economice a potențialului de producție sunt relațiile economice externe. Principalul

obiectiv pe termen lung, pe care statele îl urmăresc cu ajutorul instrumentelor și măsurilor de politică comercială, este protejarea dezvoltării economice naționale de concurența străină [6, p.60].

Economiștii agrarieni, în primul rând, subliniază că, analiza existenței și asigurării cu resurse de producție a întreprinderilor agricole a țării – ca părți componente a potențialului de producție, trebuie începută cu analiza resurselor funciare - parte componentă a factorului de producție „natura” [7, p.13].

Alții consideră că un rol deosebit în evaluarea potențialului economic al întreprinderii urmează să revină potențialului muncii [8, p.153].

Evaluând eficiența potențialului economic, unii economiști atestă că ”din poziția intereselor naționale, întreprinderea este eficientă, dacă produce producția finală cu consumuri de resurse materiale și de muncă, care nu depășesc nivelul rațional; din poziția intereselor colective – dacă se asigură condiția de reproducție lărgită; din poziția intereselor private – dacă se creează condiții pentru satisfacerea cerințelor materiale și morale ale membrilor colectivului [9, p.17].

Așadar, în accepție proprie, la nivel microeconomic, **potențialul economic al întreprinderii** ar presupune, prin sinteză, toate posibilitățile unității economice ca obiect de gospodărire. **Potențialul productiv** este parte componentă a celui economic, presupunând volumul potențial al producerii, capacitatea întreprinderii de a îndeplini un anumit volum de lucru și care include un sistem complex de mijloace fixe, resurse de muncă, tehnologia, resurse energetice și informaționale aflate la dispoziția întreprinderii pentru activitatea sa creativă.

Întreprinderea poate executa în permanență unele și aceleași lucrări. În acest caz, potențialul productiv al întreprinderii corespunde antreprizei, adică lucrării executate de către întreprindere. Modificarea lucrării, efectuate de către întreprindere, poate spori sau reduce potențialul întreprinderii. Afirmatia poate fi interpretată pentru întreprinderi cu profil comercial. Întreprinderea specializată pentru comercializarea unor anumite produse își creează infrastructura respective (depozite, frigider, magazine, personal etc.).

Factorii, care au un anumit impact asupra potențialului productiv al întreprinderii, pot fi grupați în: factori, care pot fi influențați de managementul întreprinderii, numiți *factori endogeni* (en); factori, care sunt generați din exterior, numiți *factori exogeni* (ex). Enumerarea tuturor factorilor endogeni, exogeni cu impact asupra potențialului productiv al întreprinderii, este problematică. În continuare, admitem că mulțimea factorilor endogeni este constituită din: antreprize posibile (en1); forme de organizare a antreprizei respective (en2); modalități de calculare a indicatorilor endogeni, de prognozare a factorilor endogeni (en3); structuri posibile ale produselor finale (en4); calitatea și originalitatea produselor finale (en5). Mulțimea factorilor exogeni este constituită din: nivelul de creativitate al angajaților (ex1); nivelul de performanță a tehnologiilor productive, generate de progresul tehnico-științific (ex2); nivelul de perfecționare a piețelor interne, externe (piața este perfectă când toți participanții la ea dispun de informație veridică despre ofertă, cerere, preț, calitate, performanțe) și de existență a monopolistilor, monopsoniștilor (ex3); cererea piețelor interne, externe la produsele finale ale întreprinderii (ex4); politicile economice din țară (ex5); politicile economice din țările parteneri economici (ex6); evoluția prețurilor la materiile prime, necesare întreprinderii (ex7).

Fiecare factor endogen en_j , $j = 1, 2, \dots, 5$; exogen ex_i , $i = 1, 2, \dots, 7$, la rândul său este constituit din submulțimi de variante posibile. Pentru factorul en1 pot exista mai multe lucrări (antreprize) care pot fi executate (efectuate) de către întreprindere, $en1 = (en11, en12, \dots, en1n_1)$; întreprinderea poate utiliza diverse forme de organizare a îndeplinirii lucrărilor respective, $en2 = (en21, en22, \dots, en2n_2)$; managerii se pot folosi de cele mai diverse metode analitice, empirice de calculare a indicatorilor endogeni, de prognozare

a factorilor endogeni, $en_3 = (en_{31}, en_{32}, \dots, en_{3n_3})$; în dependență de situațiile economice, tehnice întreprinderea poate asigura diverse structuri ale produselor finale, $en_4 = (en_{41}, en_{42}, \dots, en_{4n_4})$; produsele finale ale întreprinderii pot fi de diverse calități, nivel diferit de originalitate, $en_5 = (en_{51}, en_{52}, \dots, en_{5n_5})$. Similar, constatăm și pentru factorii exogeni: $ex_1 = (ex_{11}, ex_{12}, \dots, ex_{1m_1})$; $ex_2 = (ex_{21}, ex_{22}, \dots, ex_{2m_2})$; $ex_3 = (ex_{31}, ex_{32}, \dots, ex_{3m_3})$; $ex_4 = (ex_{41}, ex_{42}, \dots, ex_{4m_4})$; $ex_5 = (ex_{51}, ex_{52}, \dots, ex_{5m_5})$; $ex_6 = (ex_{61}, ex_{62}, \dots, ex_{6m_6})$; $ex_7 = (ex_{71}, ex_{72}, \dots, ex_{7m_7})$. Altfel spus, factorii endogeni sunt constituiți din vectorii $en_j = (en_{j1}, en_{j2}, \dots, en_{jm_j})$; $j = 1, 2, \dots, 5$, cei exogeni - $ex_i = (ex_{i1}, ex_{i2}, \dots, ex_{im_i})$, $i = 1, 2, \dots, 7$. Factorii endogeni creează situații sigure de funcționare a întreprinderii; factorii exogeni, cu anumită probabilitate P_1 , $i = 1, 2, \dots, 7$, creează anumite stări, situații economice (figura 1).

Convențional, potențialul productiv al întreprinderii îl vom echivala cu beneficiul sau cu profitul întreprinderii. Notăm prin $B = \{B_{ij}\}$ matricea $m \times n$ a profitului, realizat de întreprindere, $i = 1, 2, \dots, m$; $j = 1, 2, \dots, n$. În cazul examinat $m=7$; $n=5$. Succesul potențial al întreprinderii este determinat de antreprenor, care este forța “motrică” a întreprinderii, trebuie să posede anumite calități profesionale, psihologice, analitice; să dispună de posibilități de calculare, prognozare a indicatorilor economici. Lucrările (antreprizele) care trebuie executate de către întreprindere sub impactul cererii, a progresului tehnico-științific, evoluează și se modifică în timp.

Nivelul de creativitate a angajaților întreprinderii, în mare măsură, este determinat de iscusința managerului de formare a echipei adecvate antreprizei, responsabilă de crearea unui sistem de motivații pentru executarea calitativă a lucrărilor.

Postaderarea României la UE este o perioadă în care vor fi testate activitățile economice după nivelul de eficiență, productivitate a muncii. Menținerea formelor de organizare tradițională a muncii, a investițiilor, a structurii produselor finale riscă să transforme țara într-o colonie, într-un exportator de materii prime și muncă a UE. Același lucru, în baza propriilor investigații, îl putem sesiza și în cazul Republicii Moldova: exporturile și investițiile influențează foarte puțin creșterea economică. Aceasta se datorează performanțelor reduse ale exporturilor moldovenești și mai cu seamă a structurii pe grupe de produse necompetitivă. Jumătate din exporturile moldovenești este asigurată de producția agroalimentară, fără a fi observate careva tendințe evidente de specializare în alte ramuri noi. Cauza acestei tendințe este potențialul productiv slab al agriculturii și industriei naționale.

Aderarea României la UE este o angajare a țării într-o competiție economică cu parteneri economici profesioniști. Economia României, în noile condiții, în viziunea noastră, a devenit mult mai vulnerabilă. Prioritățile, create de UE în soluționarea unor probleme, nu întotdeauna vor putea fi fructificate. În consecință nivelul de trai, calitatea vieții populației, cu mare probabilitate, se pot reduce. În competiția economică a țărilor din UE, România trebuie să depășească după nivelul de eficiență, productivitate a muncii, inovativitate, organizare etc. cele mai dezvoltate țări din Europa. Acest lucru este imposibil. Succesele, insuccesele economice ale întreprinderilor din România, în mare măsură, sunt determinate de iscusința managerială, de calitatea muncii personalului angajat, de structura producerii, produsului final, de originalitatea produselor, de activitățile economice, de numărul de salariați, de structura ocupației muncii, de cifra de afaceri a întreprinderilor și unităților locale, de investițiile brute, nete ale întreprinderilor etc. Succesul funcționării întreprinderii depinde și de posibilitățile acesteia de a suporta anumite cheltuieli pentru organizarea cercetărilor științifice, implementarea PTȘ, a inovațiilor, întreținerea financiară și materială a structurilor experimentale.

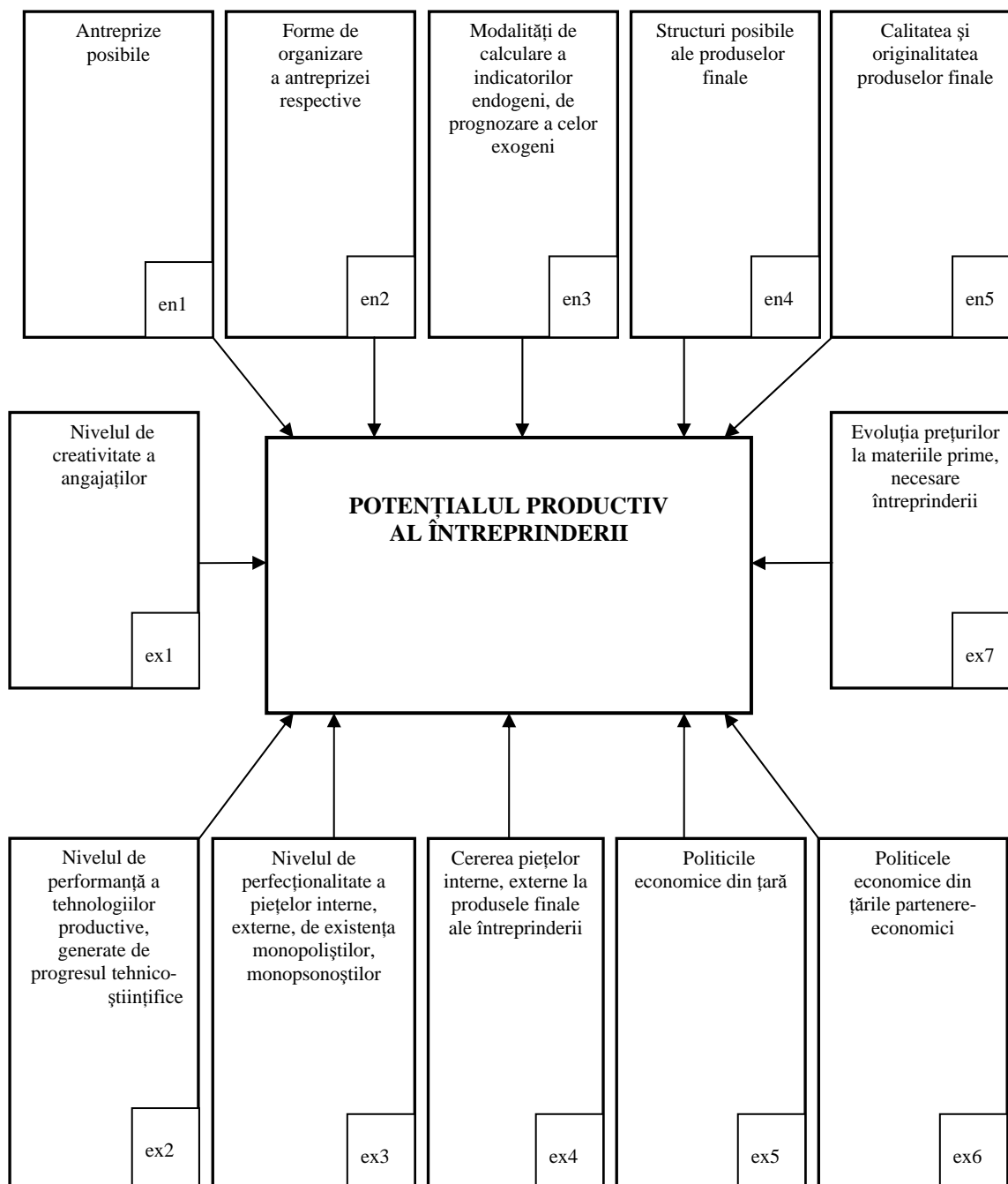

Fig. 1. Factorii cu impact asupra potențialului productiv al întreprinderii

Sursa: elaborat de autor [10, p.7]

Niciodată soarta redresării și dezvoltării economice, atât în România, cât și în Europa n-a depins mai mult ca în prezent, de evoluția sectorului IMM. Pentru că, în contextul actual, IMM-urile reprezintă factorul cel mai dinamic în dezvoltarea economică și inserția socială, prin potențialul lor de competitivitate și inovare și prin capacitatea de a crea și menține locuri de muncă în societate.

Radiografia IMM-urilor la 1 ianuarie 2012, analizată în contextul economiei non-financiare din România, conduce la o primă remarcă importantă, aceea că din punct

de vedere demografic IMM-urile active economic au avut o ușoară revenire față de anul precedent, în ceea ce privește numărul total de unități.

Analiza detaliată pune în evidență evoluții pozitive atât în structura pe clase de mărimi, cât și în distribuția pe sectoare economice și în majoritatea sub-sectoarelor din industria prelucrătoare. Analizate împreună, aceste constatări indică sustenabilitatea IMM-urilor românești și un potențial latent în fața presiunilor concurențiale pe o piață internă comună și în condiții de criză economică generalizată.

Unul din aspectele semnificative în evaluarea potențialului de viabilitate economică îl reprezintă corelațiile dintre cifra de afaceri, numărul de salariați și productivitatea muncii [11, p.110]. În acest context, vom examina în continuare ”starea de sănătate” a IMM-urilor active economic din România, Uniunea Europeană și din Republica Moldova după valorile comparative pentru principalii indicatori de caracterizare a potențialului economic (tabelul 1).

Tabelul 1. Numărul de întreprinderi, numărul de salariați, valoarea adăugată brută (la 1.01.2012)

Indicatorul	IMM			Întreprinderi mari			Total		
	România	UE-27	RM	România	UE-27	RM	România	UE-27	RM
Numărul de firme	437042	20796192	47337	1588	43034	1204	438630	20839226	48541
Pondere în total întreprinderi	99,6%	99,8%	97,5%	0,3%	0,2%	2,5%	100%	100%	100%
Numărul de angajați	2452992	87460792	294184	1269302	43257098	216007	3722294	130717890	510191
Pondere în forța de muncă totală	65,9	66,9%	57,7%	34,1%	33,1%	42,3%	100%	100%	100%
Valoarea adăugată brută (mil. euro)	24406,3	3492979	-	24169,7	2485457	-	48576,0	5978436	-
Pondere în total VAB din economie	50,24%	58,4%	-	49,76%	41,60%	-	100%	100%	-

Sursa: elaborat de autor în baza datelor de bilanț întreprinderi la 1.01.2012, ONRC; Statistici INS (România), Comisia Europeană și BNS (RM).

Numărul de 437.042 de IMM-uri active economic în 2011, conform datelor de bilanț raportate, a fost cu numai 534 unități mai mare față de anul 2010, departe de a acoperi diferența acumulată față de cele 498.200 de IMM-uri câte erau active în anul 2008, premergător crizei. Se poate spune că evoluția sectorului IMM din România se înscrie în tendințele generale din Uniunea Europeană, în ultimii ani aflați sub influența crizei economice. Rolul IMM-urilor continuă să fie o caracteristică a dezvoltării sectorului privat în statele membre ale UE, atât în economiile dezvoltate, cât și în cele emergente ale noilor state membre. Numărul de IMM-uri din România reprezintă 99,6% din numărul total al întreprinderilor active în economie; acest procent majoritar al IMM-urilor în fața întreprinderilor mari este practic egal cu cel din UE-27. Ponderea de 65,9% a numărului de angajați din IMM-urile românești se situează foarte aproape de media înregistrată de IMM-urile din Uniunea Europeană (66,9%). IMM-urile din România contribuie la valoarea adăugată brută din economie cu un procent de 50,24%, mai redus față de valoarea medie de 58,4% din UE-27.

În ceea ce privește specializarea activității, segmentul întreprinderilor mici și mijlocii din România este orientat pe Servicii, fiind preponderent în sfera Serviciilor

profesionale, tehnice și științifice, Transporturi, IT și Telecomunicații, Tranzacții imobiliare, ș.a. (tabelul 2).

Tabelul 2. Specializarea IMM-urilor din România, Uniunea Europeană, Republica Moldova

la 01.01.2012

Sectorul de activitate	România		UE-27		Republica Moldova	
	Număr firme	Procent sector	Număr firme	Procent sector	Număr firme	Procent sector
Agricultură și Industrie	61186	14%	2211994	10,6%	7651	16,1%
Construcții	43704	10%	3020478	14,5%	2605	5,5%
Comerț	161706	37%	6371846	30,6%	19386	41,0%
Servicii	170446	39%	9191874	44,2%	17695	37,4%

Sursa: elaborat de autor în baza datelor de bilanț întreprinderi la 1.01.2012, ONRC; Statistici INS (România), Comisia Europeană și BNS (RM).

Specializarea IMM-urilor, evaluată în raport cu numărul de firme active în fiecare sector economic, prezintă caracteristici generale foarte asemănătoare în România comparativ cu Uniunea Europeană. Cele mai multe dintre IMM-uri își desfășoară activitatea în sfera Serviciilor, ponderea acestora în totalul activităților economice fiind în România de 39%, față de o medie de 44,2% la nivelul UE-27. Sectorul Comerț este unul reprezentativ pentru IMM-urile românești, care dețin o pondere de 37%, mai mare decât în cazul IMM-urilor din uniunea Europeană (30,6%). Procentul IMM-urilor românești active în Industrie a fost 11% în anul 2011, ușor mai ridicat față de cel înregistrat în UE-27. Deși relevant pentru activitatea IMM-urilor, sectorul Construcții și-a scăzut în ultimii ani ponderea, numărul de firme active din România reprezentând în anul 2011 numai 10%, față de nivelul mediu de 14,5% din Uniunea Europeană.

Datele tabelului 3 indică asupra faptului că cel mai mare număr de salariați din sectorul IMM al României este angajat în Servicii și reprezintă 30,2% din total, respectiv un număr cumulat de 765.935 persoane. IMM-urile din Industrie, deși reprezintă numai 10,9% din numărul de firme, asigură 674.926 de angajați, respectiv 26,6% din total; între acestea, întreprinderile mijlocii sunt principala sursă a locurilor de muncă din industrie, cu o pondere de 52%.

Tabelul 3. Numărul de angajați în IMM-uri, pe sectoare de activitate (la 01.01.2012)

Sectorul	România		Republica Moldova	
	Numărul de angajați	Pondere sector	Numărul de angajați	Pondere sector
Agricultură	82356	3,2%	38476	13,1%
Industrie	674926	26,6%	48886	16,6%
Construcții	307253	12,1%	21774	7,4%
Comerț	704878	27,8%	77356	26,3%
Servicii	765935	30,2%	107692	36,6%
Total	2535348	100%	294184	100%

Sursa: elaborat de autor în baza datelor de bilanț întreprinderi, ONRC; Statistici INS (România) și BNS (RM).

În cazul Republicii Moldova, cei mai mulți angajați în IMM-uri se regăsesc în sectorul serviciilor (36,6%), urmând sectoarele comerț și industrie. De notat diferența vizibilă între cele două țări în ce privește angajații IMM-urilor din agricultură și construcții.

Prezintă interes analiza, pentru cazul României și Republicii Moldova, privind ponderile cifrelor de afaceri realizate de IMM-uri pe clase de mărime și sectoarele de activitate specifice ambelor țări (tabelul 4).

Tabelul 4. Cifra de afaceri din IMM-uri pe clase de mărime și sectoare de activitate, 2011

(milioane RON, MDL)

1 RON = 3,82 MDL

Sectorul	IMM		Micro		Mici		Mijlocii	
	România (RON)	Republica Moldova (MDL)	România (RON)	Republica Moldova (MDL)	România (RON)	Republica Moldova (MDL)	România (RON)	Republica Moldova (MDL)
Agricultură	16950,6	5644,1	5994,4	411,7	6837,2	2738,4	4118,9	2494,0
Industrie	113750,9	9687,4	170778,7	899,8	33514,6	4404,2	63158,5	4383,4
Construcții	54635,8	5555,2	18201,5	598,2	17012,4	2918,7	19421,8	2038,3
Comerț	265396,3	35319,2	89223,9	5227,0	89069,8	19784,7	87102,6	10307,5
Servicii	103820,4	15681,7	41902,9	2591,6	34631,2	8179,5	27286,3	4910,6
Total	554553,9	71887,6	172400,6	9728,3	181065,2	38025,5	201088,0	24133,8

Sursa: elaborat de autor în baza Statistici INS, ONRC, BNS 2012

Astfel, în cazul României, IMM-urile din Comerț realizează cea mai mare cifră de afaceri din sectorul de afaceri non-financiar, respectiv mai mult de 265.390 de milioane de lei. În anul 2011, IMM-urile din Industrie au realizat a doua cifră de afaceri ca valoare absolută, având o pondere de 21,2% în total IMM-uri.

Concluzii:

Evaluarea dezvoltării potențialului economic al întreprinderilor comerciale în condițiile postaderare, când economia devine deschisă și are de concurat cu economiile țărilor din UE, trebuie să fie un studiu complex. Potențialul întreprinderii poate fi evaluat doar condiționat pornind din anumite ipoteze.

Numărul de IMM-uri active economic, în România, a rămas practic la același nivel, de circa 437000, în anii 2010 și 2011, însă comparativ cu anul 2008, anterior crizei, acest număr este mai redus cu 14%. Aproximativ 71000 de IMM-uri active în anul 2008 au dispărut din peisajul economic românesc pe perioada crizei. Structura pe clase de mărime a IMM-urilor, a înregistrat în 2011 o ușoară creștere în cazul clasei de întreprinderi mici care reprezenta 10% și a clasei mijlocii cu o pondere de 2%; aceste mișcări de structură evolutivă au survenit pe fondul reconfigurării sectorului IMM, în urma desființării unui număr mai mare de microîntreprinderi.

În ceea ce privește specializarea, întreprinderile mici și mijlocii din România sunt orientate cu precădere în domeniul Serviciilor fiind preponderente, cu un procent total de 76,5% și în sectorul Comerțul cu ridicata și cu amănuntul și repararea autovehiculelor.

Întreprinderile din România funcționează într-un mediu economic deschis, sunt angajate într-o competiție economică cu țările membre ale UE, iar resursele materiale, financiare, de muncă, inclusiv munca calificată sunt limitate. Potențialul productiv al întreprinderilor este determinat de un șir de factori exo, endogeni: de progresul tehnologic; de nivelul inovațional; de disponibilul de capital fix, de eficiența acestuia; de consumurile specifice (la o unitate de produs) de resurse; de cererea și oferta de pe

piața din România, din UE; de politicile economice ale întreprinderii, ale țării, ale UE. Întreprinderea, actualmente nu mai poate funcționa eficient în baza unor programe (planuri) elaborate intuitiv; este impusă de situație să utilizeze la maximum toate posibilitățile pentru a deveni întreprindere a viitorului.

Bibliografie:

1. Blanovschi A., Mironic A. Statul și economia: note de curs. Chișinău: Editura AAP, 2005, 202 p.
2. Catan P., Țurcanu P. Analiza situației social-economice a sectorului agrar – parte componentă a sistemului economic național. In: Studii Economice, Revistă Științifică, An. IV, nr. 1-2 (iunie) 2010, p.56-69.
3. Șavga L., Șavga G., Surugiu T. Visions Concerning the Modernization of Consumer Co-Operation and the Increase of its Impact upon the Socio-Economic Development of the Republic of Moldova. In: Review of International Comparative Management, 2012, vol. 13, issue 3, p. 394-410.
4. Timofti E., Popa D. Eficiența mecanismului economic în sectorul agrar. Chișinău, IEFS, 2009, 343 p.
5. Burlacu N. Sporirea eficacității gestiunii anticriză. In: Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul, Științe Economice, nr.1(3), 2010, p.51-59.
6. Catan P. Managementul sporirii eficienței economice a potențialului de producere în sectorul agrar. Chișinău: Print-Caro SRL, 2009, 282 p.
7. Catan P., Cotelnic A. Analiza situației social-economice a sectorului agrar – parte componentă a sistemului economic național. In: Studii Economice, Revistă Științifică, An. IV, nr. 1-2 (iunie) 2010, p.12-25.
8. Onofrei A. Perfecționarea mecanismului utilizării potențialului rural al muncii în perioada de tranziție. In: Conferința științifică republicană ”Comunitățile rurale și renașterea satului”, AȘM, Chișinău, 2005, p.153-154.
9. Parmacli D., Stratan A. Eficiența economică a producției agricole. Chișinău, IEFS, 2010, 112 p.
10. Anastase (Bădulescu) I. Factorii cu impact asupra potențialului productiv al întreprinderii. In: Management intercultural, vol.XV, nr.1(27), 2013, p.5-14.